

MARGÓ

Fanyarkás szellemeskedéssel valaki egyszer megjegyezte, hogy a Krúdy-jelenség valószínűtlensége már ott kezdődik, hogy a helységnévtárban, legalábbis azokban az évfolyamokban, amikor a VÖRÖS POSTAKOCSI útjára indult, Krúd nevű hely nem is szerepel; s amint nála a toronyórák olyan időt mutatnak a kisvárosok behavazott háztetői felett, „amely talán soha sincs”, ő maga is, mint megannyi hőse, Rezeda Kázmér, Szindbád és Nagybotos Viola, olyan helyekről származik, amelyek talán sosem voltak.

Közhelyszámba megy a megállapítás, hogy KRÚDY GYULA írásaiban „megmerevedik az idő”... Pedig éppen erről nincs szó nála; éppen az ellenkezője történik: maga a múlás lesz abszolúttá, a változás végzetlenné; az ecetfa csúcsáról hulló levelek nem dermednek meg a légtérben és a látomásban, hanem a végtelenségig keringőznek, de folyton lefelé; az éjféle harangkondulás intenzitása sem örök, mert a hangrezgések a végtelenségig halálnak.

A színek örök fakulóban vagy örök felvillanóban vannak nála, csak hervadásukban vagy felizzásukban örökek.

És nincs ebben semmi földön- és közérthetőségen túli búbajosság. Krúdynak úgyszólván egyetlen műfogása van. A valóságot sohasem közvetlenül ábrázolja, hanem „egykorú színes metszet után”. Elbeszéléshősei az író szemében és tudatában előbb körrajzok vagy festmények alakjává szellemülnek át, és aztán színes tollrajzok, vízfestmények és rézkarcok házai, tájai és fellegei között indulnak kalandjaikra.

Ebből következik az is, hogy írásainak alakjai „sohasem azok, amik”, hanem csak szerepeket játszanak, méghozzá érzelmes bábjátékokban vagy operatőredékekben; s ezért légiesek mindig nála a hercegnők, rezes orrúak a borisszák, költői hajlamúak a szerelmesek; s ódon levendulaillat és pipafüst ezért keveredik úgy állandóan a levegőben, hogy közben féltékenyen vigyáz mindenik a maga kis szerepegyéniségére, mint az operaszínpad statisztái.

A Krúdy-jelenség a magyar irodalomtörténetben nem meglepő, nem váratlan s még kevésbé társtalan. Okkal vagy ok nélkül együtt emlegetik Prousttal, ősei közül elősorolják Dickenst, Andersent, Gogolt, Hoffmant. Pedig ő ezer vérségi szállal kapcsolódik kortársaihoz, legláthatóbban a képzőművészekhez, Csontváryhoz, Gulácsyhoz, Mednyánszkyhoz s a század első évtizedének sok más nagy piktorához; a fiatal költők közül meg Kosztolányihoz. És valamennyien — Mikszáth-ihletűek!

Krúdy Gyula mondatainak prozodiájában, szófűzésében, hanglejtésében végig elősejlik Mikszáth; de a Vörös postakocsi előtt még terminusaiiban és jelképeiben is nyíltan vállalja mesterét: a Podolini kísértet például lehetne Mikszáth-regény, méghozzá fiatalabb kori, ha nem tudnánk, hogy ki írta, gondolkodás nélkül Mikszáth életművébe sorolná minden irodalomtörténész. Azt mondják, hogy sokan csak akkor válnak igazán felnőtté, amikor nem él már az atyjuk: és ezért nem tarthatjuk véletlennek, hogy a Vörös postakocsi csak nem sokkal Mikszáth halála után jelent meg! Ettől kezdve „merte” magát a végletességében is vállalni Krúdy, de azért még minden mondata mélyén valahol egy kis áldozati tüzet gyújtott ezután is mesterének.

Kortársai zenéje nem az a világ, mint az övé. Az ő zenéi párhuzamait Liszt Ferencnél kapjuk meg; ha valaki egyetlen zeneműből akarja tájékozódni, hogy Krúdy prózája miként hangzana muzsikában, hallgassa meg a kilencedik magyar rapszodiát, a Pesti karnevált. S abból talán arra is rájön, hogy Krúdynak azért a zenében mégis van úgy-ahogy kortársa: Prokofjev.

SZÓCS ISTVAN